

Notitie

Tonckens Ecologie
Nolenslaan 27, 9722 NL Groningen
www.tonckens.nl

opgesteld door drs. K. van Dijk
in opdracht van Stichting Greenpeace Nederland

Review van het rapport 'Passende beoordeling ten behoeve van het MER uitbreiding en verdieping Eemshaven', opgesteld door Arcadis in opdracht van Groningen Seaports

1. Inleiding.

Om nieuwe initiatieven op het terrein van de Eemshaven (provincie Groningen) mogelijk te maken heeft de overheid, havenbeheerder Groningen Seaports, het voornemen de haven uit te breiden en te verdiepen. Groningen Seaports heeft hiertoe op 9 november 2007 bij de provincie Groningen een aanvraag ingediend voor een ontgrondingsvergunning.

De Eemshaven grenst aan de Waddenzee, een Natura 2000-gebied. Om zekerheid te krijgen over het uitblijven van significante effecten op de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied heeft Groningen Seaports door Arcadis een 'Passende Beoordeling' laten uitvoeren. Stichting Greenpeace Nederland heeft Tonckens Ecologie gevraagd een review uit te voeren op de Passende Beoordeling (PB), een rapport met als titel 'Passende beoordeling ten behoeve van het MER uitbreiding en verdieping Eemshaven'. Bij de review is gebruik gemaakt van het door L. de Haas vrijgegeven eindrapport (samenstellers B. Koolstra en L. Manders, dagtekening 2 november 2007, kenmerk 110621/CE7/0Q3/000243, 150 pagina's).

Deze notitie bespreekt de resultaten die uit de review naar voren zijn gekomen. De review spitst zich toe op vogels, onder andere omdat vogels een belangrijk aspect zijn van de hoge natuurwaarden van het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Hierbij is met name aandacht geschonken aan de volgende punten:

- Is de PB gebaseerd op juiste en actuele informatie?
- Zijn de mogelijke negatieve effecten op de natuurwaarden voldoende inzichtelijk gemaakt?
- Is het beoordelingskader voldoende inzichtelijk?
- Overige op- en aanmerkingen.

2. De relatie met het Consulmij rapport.

De PB leunt sterk op een ecologische studie die door Consulmij is uitgevoerd. Zonder dit achtergronddocument (het Consulmij rapport) is het erg moeilijk inzicht te krijgen in de waarde van veel uitspraken in de PB. Sommige onderdelen in de PB en in het Consulmij rapport zijn identiek, onder andere het belangrijke onderdeel van de PB (pagina 121-136) waar de effecten van de voorgenomen bagger- en bouwactiviteiten in de Eemshaven op vogels zijn onderzocht.

Het gaat hierbij om een rapport van Consulmij met als titel 'Ecologische effectenstudie deelrapport 1,2,3 Effectenstudie ten behoeve van de MER's en de PB's voor de verdieping en uitbreiding van de Eemshaven en de verruiming van de vaarweg Eemshaven – Noordzee.' Bij de onderstaande review wordt veelvuldig verwezen naar deze ecologische effectenstudie van Consulmij. Gebruik is gemaakt van het definitieve rapport (auteur G. Wijnsma, dagtekening 6 juli 2007, kenmerk HP.06.00170.02-6; in totaal 436 pagina's, inclusief intro's en diverse bijlagen).

3. Algemene beoordeling van de PB en conclusies.

Een eerste en oppervlakkige lezing van de PB doet al snel de wenkbrauwen fronsen. Er is vaak sprake van wollig en vaag taalgebruik. Mede daardoor is het lastig om grip op de inhoud te krijgen. Een niet of slecht in de materie ingevoerde lezer, bijvoorbeeld een geïnteresseerde belanghebbende, zal mede hierdoor erg veel moeite moeten doen om te begrijpen wat nu precies wel in de PB staat en wat niet. Het is aannemelijk dat dergelijke belanghebbenden (omwonende burgers, (locale) natuur- en milieugroeperingen etc.) hierdoor niet goed in staat zijn om adequaat mee te doen aan het democratisch proces van inspraak op overheidsplannen.

Bij een wat diepere bestudering van de PB blijkt dat veel teksten niet geschreven zijn vanuit het perspectief van het gebied en van de soorten en de habitats die mogelijk negatieve gevolgen kunnen gaan ondervinden van de bagger- en bouwactiviteiten in en rond de Eemshaven. Een systematisch opgezette onderzoeksmethodiek ontbreekt in het rapport. De PB wekt eerder de indruk dat het een compilatie is van teksten die, hoofdzakelijk via de moderne digitale knip/plak methode, uit andere documenten zijn gehaald. Vervolgens lijkt met weinig ecologische kennis een PB in elkaar geknutseld te zijn met een eindoordeel dat mogelijk vooraf al vaststond: de voorgenomen werkzaamheden hebben geen significant negatieve effecten op de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

Uiteindelijk leidt de review tot de volgende conclusies:

- (a): de PB is voor een belangrijk deel gebaseerd op onjuiste, onvolledige en/of verouderde gegevens.
- (b): oordelen in de PB over het ontbreken van significant negatieve effecten op vogels of op andere beschermde natuurwaarden zijn in de meeste gevallen niet gebaseerd op kennis van ingreep-effectrelaties en er is niet na te gaan op welke wijze het oordeel tot stand is gekomen.
- (c): in de PB is volstrekt onvoldoende rekening gehouden met het optreden van cumulatieve effecten op de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied als gevolg van de vele andere plannen en projecten in en rond het gebied.
- (d) de PB had in samenhang met de PB's voor de voorgenomen industriële activiteiten op het Eemshaventerrein en de vaargeulverdieping moeten worden gezien. Deze projecten kunnen niet los van elkaar worden beoordeeld.

Dit alles leidt tot de algemene conclusie dat er zoveel manco's kleven aan deze PB, dat volstrekt niet wordt voldaan aan wettelijke eisen dat een PB voldoende inzicht geeft in

mogelijk significant negatieve effecten van de geplande activiteiten op beschermde natuurwaarden van een Natura 2000-gebied. Een en ander wordt hieronder met behulp van voorbeelden uitgebreid toegelicht.

4. Beoordelingskader en cumulatieve effecten.

Een PB dient helder en eenduidig vast te stellen of een project (in dit geval bagger- en bouwactiviteiten in en rond de Eemshaven) mogelijk schadelijke gevolgen heeft voor beschermde natuurwaarden van een Natura 2000-gebied en zo ja, of deze gevolgen significant zijn. Daarbij is wettelijk bepaald dat deze gevolgen ook moeten worden beoordeeld in samenhang met negatieve effecten door alle andere plannen en projecten in en rond het Natura 2000-gebied.

Een PB moet dus eerst een goed overzicht geven van de te verwachten schadelijke gevolgen op de beschermde natuurwaarden. Vervolgens moeten deze effecten getoetst worden aan een helder afwegingskader, om vast te stellen of ze significant negatief uitpakken voor de beschermde natuurwaarden of niet. Effecten zijn in ieder geval significant als zij in strijd zijn met de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Er moet worden vastgesteld dat de PB geen goed overzicht geeft van de huidige situatie (zie de hoofdstukken hierna), onduidelijk is over mogelijk te verwachten schadelijke gevolgen en geen helder en duidelijk gedefinieerd afwegingskader heeft gebruikt om te beoordelen of de wel vastgestelde negatieve effecten al dan niet significant zijn. Negatieve effecten worden in de PB (pagina 55-60 en 121-136) veelal omschreven met termen als 'een kleine kans op verjaging', 'een zeer beperkt ingeschat effect', 'een beperkte beïnvloeding', 'geen relevante verstoring', 'in de praktijk zal de verstoring meevallen' etc. Deze termen zijn niet gedefinieerd noch ingekaderd en worden (kennelijk) als equivalent gebruikt voor 'niet significant.' Daarnaast worden op allerlei plaatsen uitspraken gedaan dat effecten onbekend zijn of niet zijn in te schatten. Zo staat bijvoorbeeld bij elf verschillende vogelsoorten bij het beschrijven van de effecten (PB, pagina 121-136) de nietszeggende standaardzin 'Niet-kwantificeerbare kans op verminderde voedselopname als gevolg van vertroebeling door verspreiding van bagger'.

Dit gebrek was (veel) minder ernstig geweest, als bijvoorbeeld gebruik was gemaakt van de afwegingskaders in het rapport 'Beoordelingskader significante effecten plannen en projecten in Natura 2000 gebieden' van Bureau Waardenburg. Hieronder een voorbeeld van de Bontbekplevier om het een en ander te verduidelijken.

De PB concludeert op pagina 128 bij het onderzoek naar mogelijk negatieve effecten op het voorkomen van de Bontbekplevier als broedvogel: 'Maximaal 15 broedparen in de gehele Eemshaven met een kleine tot gerede kans op verjaging tijdens activiteiten in de Eemshaven en op P6, vooral tijdens de aanlegactiviteiten. Door nieuwbouw in het havengebied zullen de broedmogelijkheden op deze locatie geheel verdwijnen.' Er wordt geen poging gedaan in te schatten hoe groot de te verwachten schade (vermindering van het aantal broedparen, verminderd broedsucces o.i.d.) zal zijn. We blijven dus in het ongewisse of er nu schade valt te verwachten of niet en zo ja, of deze schade wellicht significant kan uitpakken op het voorkomen van de Bontbekplevier als broedvogel in het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

In de PB valt ook te lezen (pagina 97-98) dat de Bontbekplevier op de lijst staat van kwalificerende soorten broedvogels voor het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Er wordt geen herstelopgave geformuleerd en de instandhoudingsdoelstelling luidt: 'het

behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor een sleutelpopulatie van tenminste 40 paar broedvogels'. Enig zoeken op de site www.minlnv.nl maakt duidelijk dat voor de Bontbekplevier de Landelijke Staat van Instandhouding (LSI) als broedvogel 'zeer ongunstig' is en dat de Relatieve Bijdrage voor Nederland (RBN) van het Natura 2000-gebied de Waddenzee 'groot' is.

Gewapend met deze kennis is volgens de criteria van het Waardenburg rapport bij de Bontbekplevier bij iedere (dus >0%) achteruitgang in omvang en kwaliteit van het leefgebied als gevolg van een plan of project al sprake van een significant negatief effect op het voorkomen als broedvogel in het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

In dit licht gezien is de algemene conclusie in de PB met betrekking tot verstoring van broedgebieden (pagina 59) 'Derhalve wordt geen effect voor de broedvogels verwacht' niet onderbouwd en wellicht ook onjuist. Dit alles leidt ertoe dat niet inzichtelijk wordt gemaakt of de geconstateerde effecten al dan niet in strijd zijn met de instandhoudingsdoelstellingen van de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

Daarnaast gaat de PB niet of nauwelijks in op de mogelijkheid dat de beschreven effecten wellicht wel significant negatief uitpakken als ze worden beoordeeld in samenhang met effecten van alle andere plannen en projecten in het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Het gaat hierbij zowel om alle plannen en projecten in de Nederlandse Natura 2000-gebieden Noordzeekustzone (Petten tot aan de Duitse grens) en Waddenzee (van Den Helder tot Nieuwe Statenzijl) als om alle plannen en projecten in het aangrenzende Duitse deel van de Waddenzee, onder andere het Natura 2000-gebied Niedersächsischer Wattenmeer (245.699 ha groot).

Voor wat betreft Nederland moeten we hierbij denken aan Waddenzeebrede activiteiten als gaswinning, grootschalige mechanische kokkelvisserij (naijlende effecten), handkokkelen, garnalenvisserij, mosselzaadvissers, wadlopen, windturbines etc. en om meer lokale plannen en activiteiten als helikoptervluchten boven de westelijke Waddenzee, vluchten met zeppelins van Friesland naar Terschelling, havenuitbreiding van Harlingen, verjaging van Eidereenden van mosselpercelen etc.

5. Essentiële fouten bij de analyse van de vogelgegevens.

(I). De PB maakt bij het beschrijven van effecten bij de niet-broedvogels (pagina 121-136) gebruik van tellingen van trekvogels die over de Eemshaven vliegen. Overvliegende trekvogels hebben echter geen binding met een gebied en de geplande bagger- en bouwactiviteiten hebben geen invloed op het gedrag van deze trekvogels. In plaats daarvan had de PB gegevens moeten analyseren van wel beschikbare tellingen van vogels die de Eemshaven en omgeving als voedselgebied en als rustgebied gebruiken en die deels (en onvolledig) ook op pagina 117-119 van de PB staan vermeld. Uiteindelijk wordt hierdoor totaal geen inzicht gegeven in de vraag of de geplande bagger- en bouwactiviteiten wel of geen significante effecten hebben op niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Voor twee soorten niet-broedvogels, de Kolgans en de Scholekster, zijn de gevolgen (zie later) nader uitgewerkt.

(II). De wel gepresenteerde overzichten van niet-broedvogels zijn onvolledig en verouderd. Daardoor kunnen deze overzichten niet gezien worden als een actueel en volledig overzicht, noodzakelijk voor het maken van een juiste PB. Een vergelijking van de informatie over niet-broedvogels voor het Nederlandse deel op pagina 117-119 van

de PB en in bijlage 13.5 (pagina 69-80) van het Consulmij rapport maakt het volgende duidelijk:

a) de gepresenteerde getallen gaan over de periode 1997-2002 (of de periode wordt niet aangegeven) en zijn daardoor te beschouwen als verouderd, omdat recente gegevens beschikbaar zijn, onder andere via SOVON en via de Wadvogelwerkgroep van Avifauna Groningen.

b) per soort wordt per telgebied slechts één getal gepresenteerd, het hoogste aantal gezien tijdens vijf à zes telseizoenen. Zo'n getal kan niet gebruikt worden om inzicht te krijgen in mogelijk negatieve effecten.

Een voorbeeld om dit manco te illustreren. Het hoogste seizoensmaximum voor het aantal overtuigende Scholeksters in het oostelijk deel van het Eemshaventerrein is 3200 (PB, pagina 118). Het maakt nogal wat uit of i) er gedurende twaalf maanden van het jaar iedere maand pakweg gemiddeld 2500 Scholeksters overtuigen met af en toe een wat hoger aantal, of ii) er éénmalig, bijvoorbeeld tijdens uitzonderlijke weersomstandigheden, 3200 Scholeksters zaten maar tijdens alle andere maanden er geen of 10-20 overtuigende Scholeksters verblijven.

c) er wordt geen inzicht gegeven of de gepresenteerde aantallen van de verschillende deelgebieden (zowel de drie telgebieden op het Eemshaventerrein zelf als de gebieden die aan het Eemshaventerrein grenzen) wel of niet bij elkaar opgeteld mogen worden. Ook wordt niet vermeld of de numeriek belangrijke hoogwatervluchtplaatsen langs het Uithuizerwad en in de Emmapolder vooral / uitsluitend aan de (uiterste) westzijde zitten (met nauwelijks kans op effecten) of juist vooral / uitsluitend aan de (uiterste) oostzijde (met een veel grotere kans op effecten). Hetzelfde manco geldt voor overtuigende vogels op numeriek belangrijke hoogwatervluchtplaatsen in Voolhok. Zitten deze vogels dichtbij de Eemshaven (dus met een grotere kans op effecten) of zitten ze vooral / uitsluitend veel meer naar het zuiden met nauwelijks of geen te verwachten effecten)?

De gegevens van de Scholekster (PB, pagina 118) zijn ook hier een goed voorbeeld om een en ander te illustreren. Mogen de aantallen (3200 + 142 + 146 + 7898 + 7758 + 1169 = 20.313, flink boven de 1% norm van 10.200) wel of niet bij elkaar opgeteld worden? Overtuigen de hoge aantallen Scholeksters langs het Uithuizerwad (7758) en in Voolhok (7898) nu wel of niet vlak bij de Eemshaven?

De PB had dus een recent overzicht moeten maken waarbij van iedere soort per maand en per telgebied het gemiddelde met het minimum en het maximum was gepresenteerd. Daarbij had de PB inzichtelijk moeten maken hoeveel tellingen (uitgesplitst per maand) zijn uitgevoerd, de volledigheid van iedere telling moeten aangeven (ook deze informatie ontbreekt), en inzicht moeten geven in hoeverre de aantallen in de verschillende deelgebieden al dan niet bij elkaar opgeteld kunnen worden en waar de numeriek belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen en foerageergebieden zijn gelegen in de telgebieden die grenzen aan het Eemshaventerrein.

(III). De PB geeft geen overzicht / tabel van de aantallen en soorten broedvogels die recent op en rond het Eemshavengebied broeden cq. het Eemshaventerrein als foerageer- en/of rustgebied gebruiken. Dit is een belangrijk manco, temeer daar het Consulmij rapport gegevens over broedvogels vermeldt die deels verouderd en deels onvolledig zijn. Zo geeft de PB (en ook het Consulmij rapport) geen informatie over broedvogels van Rottumeroog, het Zuiderduin en het kunstmatige eiland de Hond, terwijl actuele gegevens beschikbaar zijn via SOVON en via de beheerder Staatsbosbeheer. Verder wordt in het Consulmij rapport verouderde informatie gegeven (minimaal zes jaar oud) over broedvogels van het verder weg gelegen Rottumerplaat, terwijl ook hier

actuele gegevens van beschikbaar zijn. Tot slot is de informatie in de PB over broedvogels op en rond het Eemshaventerrein onvolledig en deels verouderd.

Als gevolg hiervan gaat de PB bijvoorbeeld niet of onvoldoende in op mogelijke effecten op broedende Aalscholvers, Lepelaars, Visdieven en Slechtvalken. Lepelaars broeden op Rottumeroog (eveneens op het verder weg gelegen Rottumerplaat) en Aalscholvers op het Zuiderduin en op het eiland op de Hond. Deze Lepelaars gebruiken het Eemshaventerrein om voedsel te zoeken en de Aalscholvers gebruiken de Eemshaven en omgeving om voedsel te zoeken en te rusten. Effecten van bagger- en bouwactiviteiten in en rond de Eemshaven op deze soorten zijn niet uit te sluiten en hadden dus moeten worden onderzocht. De PB (pagina 122) vermeldt niets hierover bij de Aalscholver en geeft foutieve informatie bij de Lepelaar (zie later).

Daarbij komt ook dat de havenverdieping en havenuitbreiding als gevolg heeft dat op allerlei locaties in de vaargeul tussen de Eemshaven en de Noordzee bagger gestort en verspreid zal gaan worden. Diverse locaties liggen in de buurt van het Zuiderduin en Rottumeroog. Hier broeden beschermde soorten als Aalscholver Kleine Mantelmeeuw, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern die allemaal (deels) boven dit vaarwater naar voedsel zoeken. De PB vermeldt niets over deze broedlocaties en gaat niet in op de vraag wat mogelijk effecten van de baggeruitstortingen en -verspreiding op al deze locaties zijn voor de broedvogels van deze eilanden.

Slechtvalk en Visdief zijn andere voorbeelden van broedvogels op en rond het Eemshaventerrein waar foutieve of onvolledige informatie over wordt vermeld (zie later).

6. Overvliegende trekvogels en 'gastvogels'.

De PB beschrijft op pagina 121-136 de effecten op 65 soorten vogels. Allereerst had dit overzicht geschreven moeten worden vanuit het perspectief van de functie die het Eemshaventerrein en omgeving door het jaar heen vervult voor de 65 beschreven soorten. Het gaat hierbij om de aan tijd gebonden functies broeden, ruien, opvetten, overwinteren en overzomeren en de aan activiteit gerelateerde functies voedselzoeken en rusten. Een Natura 2000-gebied kan alleen maar zijn waarde voor vogels houden als al deze functies niet aangetast worden. Hierdoor is het van wezenlijk belang dat een PB voor iedere soort goed ingaat op mogelijke veranderingen in de functie die het gebied voor de verschillende soorten heeft. De PB maakt alleen maar onderscheid tussen 'gastvogels' (een onbekende en nietszeggende term in de ecologie) en 'broedvogels' en gaat dus ten onrechte niet in op het basale gegeven dat niet-broedvogels (en trouwens ook broedvogels) het gebied in de loop van het jaar voor allerlei verschillende functies gebruiken.

Erger is dat het overzicht wemelt van de onjuistheden en mede daardoor sterk onvolledig is en ook vaak volkomen de plank mislaat. Veel onjuistheden zijn terug te voeren op enkele cruciale fouten. In de PB is bij het beschrijven van mogelijke effecten bij niet-broedvogels gebruik gemaakt van tellingen van trekvogels die (hoog) over de Eemshaven heen vliegen. Overvliegende trekvogels hebben echter geen binding met een gebied en de geplande bagger- en bouwactiviteiten hebben geen invloed op deze trekvogels. In plaats daarvan had gebruik moeten worden gemaakt van wel beschikbare tellingen van vogels die de Eemshaven en omgeving als voedselgebied en als rustgebied gebruiken en die, weliswaar onvolledig en verouderd, op pagina 117-119 van de PB staan vermeld. Uiteindelijk wordt hierdoor totaal geen inzicht gegeven in de vraag of de geplande bagger- en bouwactiviteiten wel of geen significante effecten hebben op de kwalificerende soorten niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

Als illustratie zijn de gevolgen bij twee soorten, de Kolgans en de Scholekster, nader uitgewerkt.

Het voorbeeld van de Kolgans.

De PB (pagina 122) stelt over de Kolgans: 'In het najaar zijn maximaal 20.744 gastvogels en in het voorjaar maximaal 13.595 gastvogels in de Eemshaven waargenomen. Tijdens de bagger- en bouwactiviteiten in het havengebied en op P6 zullen deze vogels elders moeten verblijven'. Zo op het eerste gezicht een enorm en zeker een significant effect, met name omdat de genoemde aantallen uit te wijken Kolganzen zelfs uitstijgen boven de 1% norm (10.000 voor de Kolgans).

In werkelijkheid wordt hier onzin verkondigd. De genoemde getallen hebben namelijk betrekking op hoog overvliegende trekvogels die in het najaar in één dag van landen rond de Oostzee (met name Duitsland en Polen) naar bijvoorbeeld Zuidwest-Friesland vliegen en in het voorjaar de omgekeerde weg afleggen. De voorgestelde werkzaamheden in de Eemshaven hebben helemaal geen effect op dergelijke hoog overvliegende trekvogels.

De PB had gebruik moeten maken van de overzichten (weliswaar verouderd en onvolledig, zie hierboven) in het rapport van Consulmij in bijlage 13.5 (pagina 69-80) en die deels ook staan vermeld op pagina 118 van de PB. Deze overzichten hebben betrekking op tellingen van niet-broedvogels die een binding met het gebied hebben en zijn afkomstig van SOVON en niet van de website www.trektellen.nl zoals in rapport van Consulmij wordt aangegeven. Uit deze overzichten blijkt dat in de Eemshaven (de drie telgebieden WG4111, WG4112, WG 4113) maximaal 1 Kolgans is waargenomen. De PB vermeldt niets over het aantal en de volledigheid van de tellingen waarop dit getal is gebaseerd, niets over de maanden waarin deze tellingen zijn uitgevoerd (in sommige maanden verblijven Kolganzen niet in Nederland) en deels iets over de jaren waarin de tellingen zijn uitgevoerd (1997-2002, dus al flink verouderd). Het is daardoor onduidelijk wat de zeggingskracht is van het gegeven dat er maximaal 1 Kolgans in de Eemshaven is waargenomen. Wel lijkt het erop, dat we ons wellicht niet al teveel zorgen hoeven te maken over effecten op de Kolgans.

De PB vermeldt bij het beschrijven van de effecten op pagina 122 tevens: 'in de Emmapolder verblijven maximaal 100 gastvogels met een kleine kans op verjaging.' Dit getal van 100 Kolganzen zal gebaseerd zijn op de maximaal 100 Kolganzen op het Uithuizerwad (PB, pagina 118); ook vermeld in het Consulmij rapport (bijlage 13.5, pagina 73 en 80). Allereerst heeft een getal van maximaal 100 Kolganzen weinig zeggingskracht om dezelfde drie redenen die hierboven al staan weergegeven. In de tweede plaats gaat het hier niet om vogels die in de Emmapolder, een landbouwgebied, zijn gezien, maar om vogels die op het Uithuizerwad (in de Waddenzee, ten noorden van de Emmapolder) zaten. Het telgebied WG3511 ligt buitendijks en is onderdeel van het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Tot slot blijkt uit de overzichten in de PB en in het Consulmij rapport dat in de Emmapolder (het telgebied WG3512, Emmapolder binnendijks) maximaal 1523 Kolganzen zijn gezien, vijftien maal zoveel dus als de PB vermeldt in het deel (pagina 122) waar de effecten op vogels worden beschreven. En daarnaast ontbreekt in de PB iedere verwijzing naar de maximaal 493 Kolganzen die tussen 1997 en 2002 in het telgebied GR2460 (landbouwgebied ten zuiden van de Eemshaven) zijn gezien (pagina 71, bijlage 13.5 Consulmij rapport). Er zijn bij het beschrijven van mogelijk negatieve effecten bij de Kolgans dus volstrekt irrelevante gegevens gebruikt. Daarentegen zijn flink wat wel vermelde relevante gegevens niet gebruikt.

Het voorbeeld van de Scholekster.

De PB (pagina 127) stelt over de Scholekster: 'in de Eemshaven zijn in het najaar maximaal 5 gastvogels en in het voorjaar maximaal 43 gastvogels waargenomen. Tijdens bagger- en bouwactiviteiten in het havengebied en op P6 in voor- en najaar en in de winter zullen deze vogels elders moeten verblijven.' Gezien de 1% norm voor de Scholekster (10.200) zijn dit nu niet echt aantallen waar je je zorgen over zou hoeven te maken. De in de PB genoemde aantallen blijken echter gebaseerd te zijn op het maximaal aantal op één dag in het voor- en najaar waargenomen aantal overvliegende trekvogels (Consulmij rapport, bijlage 13.5, pagina 78).

De PB verzuimt hier te vermelden dat flinke aantallen Scholeksters tijdens hoog water in de Eemshaven kunnen overtijen (dus rusten) en dat dit allemaal vogels zijn die tijdens laag water naar voedsel zoeken in het Natura 2000-gebied de Waddenzee. De getallen staan allemaal op pagina 118 van de PB (bijlage 5, compilatie vogeltellingen) en worden ook in het Consulmij rapport vermeld. Het gaat maximaal om 3200 Scholeksters in het telgebied WG4113 (oostelijk deel Eemshaventerrein), 142 Scholeksters in het telgebied WG4112 (Eemshaven zelf, inclusief dijken) en 146 Scholeksters in het telgebied WG4111 (westelijk deel Eemshaventerrein). Daarnaast zijn in de direct aan de Eemshaven grenzende telgebieden (WG4121, WG3511, WG3512) maxima van respectievelijk 7898, 7758, 1169 overtijende Scholeksters geteld; ook allemaal vogels die tijdens laag water voedsel zoeken in het Natura 2000-gebied de Waddenzee. Flinkte aantallen dus in relatie tot de 1% norm en wellicht zijn significant negatieve effecten te verwachten als gevolg van de voorgenomen bagger- en bouwactiviteiten.

Uitspraken hierover zijn echter niet mogelijk. Zo vermelden de PB en het Consulmij rapport niets over het aantal en de volledigheid van de tellingen en de maanden waarin deze tellingen zijn uitgevoerd (waardoor dus inzicht wordt gekregen in hoeveel maanden per jaar aanzienlijke aantallen Scholeksters in de verschillende gebieden (kunnen) verblijven). De PB geeft voor vijf van de zes telgebieden aan dat de tellingen tussen 1997 en 2002 zijn uitgevoerd. De telgegevens zijn dus verouderde informatie, omdat recente telgegevens gewoon beschikbaar zijn, onder andere via SOVON en de Wadvogelwerkgroep van Avifauna Groningen. Ook wordt niets vermeld over eventuele uitwisselingen tussen de telgebieden.

Hierdoor is het onduidelijk of de maxima van de verschillende telgebieden (dus $3200 + 142 + 146 + 7898 + 7758 + 1169 = 20.313$ Scholeksters, flink boven de 1% norm van 10.200) wel of niet bij elkaar opgeteld mogen worden. Verder wordt niet vermeld of de hoge aantallen Scholeksters op het Uithuizerwad (maximaal 7758) vooral / uitsluitend aan de (uiterste) westzijde zitten (met dus nauwelijks kans op effecten) of juist aan de (uiterste) oostzijde (met een veel grotere kans op effecten). Hetzelfde geldt voor de overtijende Scholeksters in het telgebied WG4121 (Voolhok).

Vooral gezien de mogelijk flinke aantallen in relatie tot de 1% norm is het zo op het eerste gezicht lang uit te sluiten dat de geplande bagger- en bouwactiviteiten in de Eemshaven significant negatieve effecten hebben op het voorkomen van niet-broedende Scholeksters in het Natura 2000-gebied de Waddenzee (een soort waar nota bene ook een herstelopgave voor is geformuleerd, zie pagina 104 van de PB).

Gezien het ontbreken van nadere details in de PB en in de Consulmij studie over de exacte locatie van de hoogwatervluchtplaatsen en over de frequentie van het voorkomen van bovengenoemde aantallen Scholeksters in en rond de Eemshaven en over het gegeven of de verschillende aantallen in de deelgebieden wel of niet bij elkaar opgeteld mogen worden (gegevens die allemaal beschikbaar zijn), is het niet mogelijk dit vermoeden te onderbouwen of juist uit te sluiten. De (kennelijke) conclusie van de PB

dat significant negatieve effecten bij niet-broedende Scholeksters ('gastvogels') niet optreden, wordt dus totaal niet inzichtelijk gemaakt en is misschien zelfs onjuist.

Illustratief voor de gebrekkige kwaliteit van de PB met betrekking tot het onderzoek bij de niet-broedvogels zijn ook de teksten in hoofdstuk 6 ('Effecten op vogels van de Vogelrichtlijn'). Een mooi voorbeeld staat op pagina 58: "Het meest oostelijk gelegen deel van de Eemshaven wordt gebruikt als hoogwatervluchtplaats (HVP) door lage aantallen steltlopers (met name Wulpen)." Deze uitspraak valt niet te rijmen met het aantalsoverzicht op pagina 117-119 van de PB. Daarin valt te lezen dat in dit gebied (WG4113) tijdens hoogwater maximaal 3200 Scholeksters zijn geteld en maximaal 45 Wulpen. Vijf andere soorten steltlopers, namelijk Kluut (100), Groenpootruiter (80), Tureluur (70) en Steenloper (53), zijn ook met hogere aantallen in het gebied gezien dan de Wulp en het maximum van de Zwarte Ruiter is met 45 gelijk aan dat van de Wulp. Deze getallen staan ook allemaal in het Consulmij rapport (bijlage 13.5, pagina 72-73).

Het citaat op pagina 58 is de eerste zin van een alinea over verstoring van rustgebieden van vogels. Het zal duidelijk zijn dat de conclusie ('het effect van de werkzaamheden op de hoogwatervluchtenplaatsen wordt als zeer beperkt ingeschat') uit de lucht komt vallen en niet gebaseerd is op een zorgvuldige analyse van de vogeltelgegevens.

7. Onvolledige en onjuiste gegevens over broedvogels.

De PB heeft bij het beschrijven van mogelijke effecten op broedvogels geen gebruik gemaakt van wel beschikbare gegevens van Rottumeroog, het Zuiderduin en het kunstmatig eiland op de Hond, gebruikt verouderde gegevens van Rottumerplaat en gebruikt deels onvolledige en deels verouderde gegevens over het Eemshaventerrein en de omgeving daarvan.

Het belangrijkste overzicht van vogelaantallen in de PB (pagina 117-119, compilatie vogeltellingen) geeft geen informatie over broedvogels van het Eemshaventerrein zelf, maar vermeldt wel een lange lijst van aantallen broedparen van vogels op Borkum, zeker 12 km verwijderd van de Eemshaven. Informatie over broedvogels in andere gebieden staat niet in dit overzicht van de PB. Het Consulmij rapport vermeldt wel een lijst met broedvogelgegevens van Rottumerplaat, maar dit overzicht (bijlage 13.6, pagina 83) is verouderd, want al minimaal zes jaar oud.

De broedvogels van Rottumerplaat (en ook van Rottumeroog, het Zuiderduin en het kunstmatige eiland op de Hond) worden ieder jaar geteld en zowel SOVON als de beheerder Staatsbosbeheer hebben een goed overzicht hiervan beschikbaar. Bovendien verschijnt van Rottumeroog (inclusief het Zuiderduin) en van Rottumerplaat ieder jaar een openbaar rapport met de aantallen vastgestelde broedvogels. Het kunstmatige eiland op de Hond (5 km ten zuidoosten van de Eemshaven) is vooral van belang als jaarlijkse broedplaats van 50 tot 100 paar Aalscholvers.

Het Consulmij rapport is warrig en vaag over de actuele situatie met betrekking tot de aantallen, de verspreiding en de soortsamenvatting van broedvogels op en onmiddellijk rond het Eemshaventerrein. Her en der verspreid in het Consulmij rapport staan losse opmerkingen, opsommingen van soorten zonder dat aantallen of jaren worden vermeld en tabellen met aantallen (deels met overlap) van verschillende gebieden. Van een (willekeurig?) aantal broedvogelsoorten worden verspreidingskaartjes gepresenteerd, hoofdzakelijk van territoria in de Emmapolder en de Oostpolder. Informatie over de

telmethode wordt in alle gevallen niet vermeld, zodat de zeggingskracht van de gepresenteerde gegevens onduidelijk is.

Bovendien is een en ander nogal onvolledig, verouderd en meestal niet op elkaar afgestemd. Een sommatie van informatie in de tekst en tabellen op pagina 160-162 en op pagina 74 en 80 van bijlage 13.5 van het Consulmij rapport levert bijvoorbeeld een lijst op van 45 soorten broedvogels op en rond het Eemshaventerrein. Deze sommatie komt niet overeen met de uitspraak in de PB (pagina 36): 'in en rond de Eemshaven komen 28 broedvogelsoorten voor.'

Mede hierdoor geeft de PB geen inzicht in de vraag of de geplande bagger- en bouwactiviteiten op het Eemshaventerrein en het storten en uitspreiden van bagger in de vaargeul tussen de Eemshaven en de Noordzee wel of geen significant negatieve effecten hebben op de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000- gebied de Waddenzee.

Zo wordt bijvoorbeeld in de PB bij de soortsgewijze beschrijving van mogelijk negatieve effecten (pagina 121-136) niets gezegd over de gevolgen voor broedvogels bij de soorten Aalscholver, Lepelaar, Slechtvalk en Kleine Mantelmeeuw en is de beschrijving over de gevolgen bij Visdief onjuist en onvolledig.

De Slechtvalk broedt al jarenlang succesvol op het Eemshaventerrein. Steevast zit er één broedpaar in een nestkast op de pijp van de Eemscentrale. Deze broedvogels zoeken voedsel zowel op het Eemshaventerrein als boven het aanliggende Natura 2000-gebied de Waddenzee. Effecten van bagger- en bouwactiviteiten zijn niet te verwachten, maar de PB vermeldt hier helemaal niets over.

De Kleine Mantelmeeuw broedt (onder andere) op Rottumeroog, Rottumerplaat en het Zuiderduin en deze broedvogels zoeken ook wel naar voedsel in de Eemshaven en omgeving en boven de vaargeul. Lepelaars broeden op Rottumeroog (eveneens op het verder weg gelegen Rottumerplaat) en Aalscholvers op het eiland op de Hond (en eveneens op het Zuiderduin). Een deel van deze Lepelaars gebruiken het Eemshaventerrein om voedsel te zoeken en te rusten en een deel van deze Aalscholvers gebruiken de Eemshaven en omgeving om voedsel te zoeken en te rusten. Effecten van bagger- en bouwactiviteiten zijn niet uit te sluiten en hadden dus moeten worden onderzocht.

De PB (pagina 121 ev.) vermeldt niets hierover bij Aalscholver, Kleine Mantelmeeuw en Slechtvalk en geeft foutieve informatie bij de Lepelaar. De PB (pagina 122) stelt: 'De Lepelaar is een zomergast op de eilanden en de invloed van de activiteiten reikt niet tot de broed- en foerageergebieden van deze vogels. In de Eemshaven zijn maximaal 15 gastvogels in het najaar en maximaal 6 gastvogels in het voorjaar waargenomen. Tijdens bagger- en bouwactiviteiten zullen deze vogels elders moeten verblijven.' Deze weergave is niet in overeenstemming met de werkelijke en actuele situatie, waarbij broedvogels pendelen tussen de eilanden en de vaste wal en voedsel zoeken op de vaste wal, waaronder de plasjes en moerasjes op het Eemshaventerrein.

In 2007 hebben zeker 120 paar Visdieven op het Eemshaventerrein gebroed en in de jaren daarvoor ging het om tientallen paren. In 2007 broeden deze vogels deels op de grond direct aan de westzijde van de haven en deels op een plat dak. Daarnaast wordt de omgeving van de uitlaat van de Eemscentrale al jarenlang gebruikt als foerageer- en rustgebied door honderden Visdieven (onder andere ook de vogels die bij Delfzijl broeden, 934 paar in 2005). De PB (pagina 133) stelt dat in de gehele Eemshaven maximaal 9 paar Visdieven broeden en dat bij deze broedvogels 'een kleine tot gerede kans op verjaging is tijdens activiteiten in de Eemshaven en op P6 en dat door nieuwbouw in het havengebied de broedmogelijkheden op deze locatie geheel zullen

verdwijnen.' Er staat ook een nietszeggende losse standaardzin: 'niet-kwantificeerbare kans op verminderde voedselopname als gevolg van vertroebeling door verspreiding van bagger.'

Enerzijds geeft de PB dus een totaal verkeerd beeld van de aantallen Visdieven die in en rond het gebied broeden en naar voedsel zoeken. Anderzijds geeft de PB ook een totaal verkeerd beeld van de gevolgen voor de broedvogels. Bouwwerkzaamheden hebben geen invloed op Visdiefjes die op industrieterreinen zoals de Eemshaven broeden, zeker als de kolonie hier al een aantal jaren is gevestigd (dat is hier het geval), de broedlocatie goed wordt afgeschermd voor direct verkeer en de werkzaamheden niet in de kolonie plaatsvinden (dat is hier ook het geval). Daarnaast zou het mij niets verbazen dat in de loop van de tijd meer broedparen naar een plat dak verhuizen. Bovendien ligt momenteel de kolonie aan de westzijde van de haven, een gebied waar geen bouw- en graafwerkzaamheden zullen plaatsvinden.

Deze ondermaatse documentatie in de PB klemmt des te meer omdat Aalscholver, Lepelaar, Kleine Mantelmeeuw en Visdief alle vier kwalificerende soorten broedvogels zijn voor het Vogelrichtlijngebied de Waddenzee. Een PB is juist bedoeld om goed inzicht te verschaffen in mogelijk significant negatieve effecten van kwalificerende soorten van het Natura 2000-gebied.

Illustratief voor de gebrekkige kwaliteit van de hoofdtekst in de PB zijn ook de zinnen in hoofdstuk 6 ('Effecten op vogels van de Vogelrichtlijn') over broedvogels. Zo staat op pagina 59: "Er broeden twee kwalificerende soorten in het Eemshaventerrein: de Bruine Kiekendief en de Kluut." Het citaat is de eerste zin van een alinea die ingaat op verstoring van broedgebieden en waarbij aan het eind de conclusie wordt getrokken dat geen effecten worden verwacht van de geplande bagger- en bouwwerkzaamheden op broedvogels.

De PB geeft op pagina 24-26 een overzichtstabel (tabel 3.9) van alle vogelsoorten die op één of andere wijze beschermd zijn ('kwalificerende soorten') en beoordeeld moeten worden en maakt daarbij onderscheid tussen broedvogels en niet-broedvogels. Uit de informatie op pagina 121-136 van de PB valt op te maken dat zes (geen twee dus) kwalificerende soorten broedvogels (Bontbekplevier, Bruine Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Kluut, Visdief en Noordse Stern) op het Eemshaventerrein broeden. Drie andere kwalificerende soorten (Aalscholver, Lepelaar en Kleine Mantelmeeuw) broeden in de omgeving, maar gebruiken het Eemshaventerrein en omgeving (onder andere) wel als voedsel- of rustgebied. Dit aspect wordt echter niet behandeld in het onderdeel waarin mogelijke effecten soortsgewijs zijn geïdentificeerd (pagina 121-136). Er worden dus tegenstrijdige uitspraken gegaan en er is een conclusie getrokken ('er worden geen effecten verwacht') die absoluut niet is gebaseerd op een zorgvuldige analyse van de alle beschikbare actuele vogeltelgegevens.

8. De derde alinea op pagina 55, de Toendrarietgans en het Paapje.

Een goede illustratie van fouten, vaagheden, onduidelijkheden en tegenstrijdige beweringen in de PB kunnen we vinden door de informatie in de derde alinea van pagina 55 van de PB (het hoofdstuk 'Effecten op vogels van de Vogelrichtlijn') eens wat dieper te analyseren.

De alinea luidt: 'De effecten zijn ingeschat op alle beschermde vogels waarvoor het onderzoeksgebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Dit betreft een lijst met 67 soorten, voor een overzicht zie tabel 3.9. Alle vogels waarvoor het gebied is aangewezen, zijn ook daadwerkelijk aanwezig in het gebied. De aantallen zijn opgenomen in bijlage 5.'

‘De effecten zijn ingeschat op alle beschermde vogels waarvoor het onderzoeksgebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Dit betreft een lijst met 67 soorten, voor een overzicht zie tabel 3.9.’

In de eerste plaats gaat het hier om onderzoek naar het effect op soortsniveau en niet om onderzoek naar het effect van alle individuen die in het gebied voorkomen.

In de tweede plaats vermeldt tabel 3.9 (PB, pagina 24-26) een lijst met 64 vogelsoorten en dus niet 67 soorten zoals in het citaat staat.

In de derde plaats blijkt uit een vergelijking van tabel 3.9 met bijlage 6 (pagina 121-136 van de PB) dat één soort (de Grauwe Kiekendief) wel in tabel 3.9 wordt vermeld, maar niet in bijlage 6. Het mogelijk effect op deze beschermde soort (een incidentele broedvogel op het Eemshaventerrein) is dus niet onderzocht.

In de vierde plaats vermeldt de PB in bijlage 2 (Kwalificerende waarden VHR-gebieden Waddenzee) één beschermde soort (de Kleine Zilverreiger, pagina 100) die noch in tabel 3.9, noch in bijlage 6 wordt vermeld. Het mogelijk effect op deze beschermde soort is dus ook niet onderzocht.

In de vijfde plaats is in de PB het effect wel ingeschat op twee soorten (de Kokmeeuw en de Blauwborst, pagina 135-136) die niet worden vermeld in tabel 3.9.

In de zesde plaats zijn bij drie beschermde soorten broedvogels uit tabel 3.9 (Kleine Mantelmeeuw, Aalscholver en Lepelaar) mogelijke effecten alleen ingeschat voor niet-broedvogels en is geen onderzoek uitgevoerd naar mogelijke effecten op broedvogels die ook in en rond het Eemshaventerrein voorkomen.

‘Alle vogels waarvoor het gebied is aangewezen zijn ook daadwerkelijk aanwezig in het gebied. De aantallen zijn opgenomen in bijlage 5.’

In de eerste plaats vermeldt bijlage 5 (PB, pagina 117-119) 63 vogelsoorten, dus geen 64 of 67 soorten. De beschermde soorten Paapje (wel vermeld in tabel 3.9) en Kleine Zilverreiger (vermeld in bijlage 2, maar niet in tabel 3.9) worden niet in bijlage 5 genoemd.

In de tweede plaats worden bij drie soorten in bijlage 5 (Gele Kwikstaart, Grauwe Kiekendief en Toendrarietgans) geen aantallen vermeld en andere informatie over het voorkomen wordt ook niet gegeven. Feitelijk staan in bijlage 5 dus slechts aantallen genoemd van 60 van de 67 vogelsoorten. Hieronder wordt nader ingegaan op de situatie bij de Toendrarietgans.

In de derde plaats is de zeggingskracht van de getallen in bijlage 5 onduidelijk. Er wordt bij de niet-broedvogelgegevens geen toelichting gegeven over: (a) de volledigheid en de nauwkeurigheid van de telgegevens, (b) of de getallen betrekking hebben op gemiddelden of op maxima en (c) op hoeveel tellingen (uitgesplitst naar maanden) de getallen van niet-broedvogels betrekking hebben (zie elders voor een uitgebreidere behandeling van dit item).

In de vierde plaats wordt in bijlage 5 het begrip ‘trekvogels’ gebruikt, een onjuiste benaming voor tellingen van niet-broedvogels die een binding met het gebied hebben.

In de vijfde plaats is dit overzicht sterk onvolledig. Beschikbare gegevens van actuele aantallen broedvogels op en rond het Eemshaventerrein en van Rottumerplaat, Rottumeroog, het Zuiderduin en het kunstmatig eiland de Hond worden in bijlage 5 niet vermeld.

In de zesde plaats is het merendeel van de gegevens te bestempelen als ‘verouderd.’ De telgegevens van de niet-broedvogels hebben betrekking op tellingen die in de jaren 1997-2002 zijn uitgevoerd. Ondertussen zijn veel nieuwe tellingen uitgevoerd en deze zijn ook gewoon beschikbaar.

De *Toendrarietgans* is een mooi voorbeeld van de chaotische samenstelling van de PB.

(I): Hierboven werd al vermeld dat de PB op pagina 118 (bijlage 5, compilatie van vogeltellingen) geen enkel getal of andere informatie vermeldt over het voorkomen en de aantallen Toendrarietganzen. De suggestie wordt gewekt dat er kennelijk niets bekend is over het voorkomen van de Toendrarietgans in en rond het Eemshavengebied.

(II): Vier pagina's verder (pagina 122) wordt de Toendrarietgans besproken in het soortsgewijze overzicht van ingeschatte effecten van bagger- en bouwactiviteiten op vogels. De PB vermeldt: 'In Emmapolder maximaal 4 gastvogels met kleine kans op verjaging tijdens de activiteiten in de Eemshaven en op P5 en P6.' Er is dus kennelijk wel iets bekend over het voorkomen van de Toendrarietgans in de omgeving van de Eemshaven.

(III): Bijlage 5 van de PB verwijst naar het Consulmij rapport voor onder andere de gebruikte bronnen en de grenzen van de telgebieden. Pagina 71 van bijlage 13.5 van het Consulmij rapport geeft een overzicht van het hoogste seizoensmaximum van tellingen uit 1997 – 2002 van niet-broedvogels in landbouwgebieden die grenzen aan de Eemshaven. In deze tabel staat vermeld dat maximaal 2000 Toendrarietganzen zijn gezien in de Oostpolder (een landbouwgebied direct ten zuiden van de Eemshaven) en maximaal 110 Toendrarietganzen in een landbouwgebied ten zuidoosten daarvan. Pagina 73 van bijlage 13.5 van het Consulmij rapport geeft een overzicht van seizoensmaxima van tellingen van niet-broedvogels en vermeldt een maximum van 2046 Toendrarietganzen in de Emmapolder, een maximum van 150 Toendrarietganzen op Rottumeroog, een maximum van 4 Toendrarietganzen op het Uithuizerwad en, last but not least, een maximum van 13 Toendrarietganzen op het Eemshaventerrein zelf.

(IV): Bij het onderzoek naar mogelijke effecten had dus niet gekeken moeten worden naar effecten op 'maximaal 4 'gastvogels' in de Emmapolder', maar naar effecten op maximaal 2046 Toendrarietganzen in de Emmapolder, maximaal 2000 in de Oostpolder en ook naar de 13 vogels die op het Eemshaventerrein zelf zijn gezien.

De PB vermeldt op pagina 134 (beschrijving van effecten op vogels) het volgende over het Paapje: "In de Eemshaven is maximaal 1 (voorjaar) trekvogel waargenomen. Tijdens bagger- en bouwactiviteiten in het havengebied en op P6 in najaar, winter en voorjaar zal deze vogel elders moeten verblijven."

In de eerste plaats illustreert deze tekst een schrijnend gebrek aan ecologische kennis over Paapjes in het algemeen.

(a): Een Paapje trekt zich niets aan van baggerwerkzaamheden in de Eemshaven en van het uitspreiden van bagger op open water buiten de Eemshaven. Paapjes zijn landvogels die niet op open water of droogvallende wadplaten voorkomen.

(b): Paapjes komen 's winters niet in Nederland voor. De vrees dat het waargenomen Paapje 's winters dus zou moeten uitwijken is onterecht.

(c): Er is veel geschikt biotoop voor een landvogel als het Paapje op en rond het Eemshaventerrein. Er is geen enkele reden te veronderstellen dat het ene exemplaar tijdens de voorgestelde bouwactiviteiten naar elders (dus niet op het Eemshaventerrein) zou moeten verhuizen.

In de tweede plaats illustreert deze tekst een schrijnend gebrek aan kennis en inzicht over het voorkomen van het Paapje op en rond het Eemshavengebied. Paapjes zijn trekvogels (nachttrekkers) die op sommige dagen in voor- en najaar vrij massaal voorkomen langs de Waddenkust en op de Waddeneilanden. Op zulke dagen kan het soms wemelen van Paapjes op dergelijke plekken. De overvloed aan schriftelijke bronnen over dit fenomeen zijn kennelijk niet geraadpleegd en de kennis hierover was

bij de auteurs van de PB en bij de auteur van het Consulmij rapport kennelijk niet aanwezig.

Veel informatie is ook digitaal beschikbaar, bijvoorbeeld via de website van Avifauna Groningen (www.avifaunagroningen.nl). Daar is een waarnemingenrubriek met een zoekfunctie. Dat levert al na enkele minuten digitaal zoeken een totaal ander beeld op over het voorkomen van Paapjes op het Eemshaventerrein. Hogere aantallen zijn bijvoorbeeld >20 (10 mei 2007), 20 (11 september 2002), 8 (1 mei 2005, 3 september 2002) en 5 (17 april 2003, 10 mei 2002). Dit zijn 'losse waarnemingen' (dus zonder inzicht in volledigheid etc.), maar de getallen geven al een heel ander beeld dat de situatie die in de PB wordt geschetst.

Dergelijke opvallende verschillen zijn illustratief voor de chaotische samenstelling van de PB. Ze laten echter eveneens zien dat het onderzoek naar mogelijke effecten van de bagger- en bouwactiviteiten op vogels volstrekt onder de maat is uitgevoerd.

9. Overige opmerkingen.

De enige kaart in de PB waarop de locaties (P1 t/m P6) staan aangegeven waar de bagger uitgespreid zal gaan worden (pagina 19, afbeelding 2.4) is onleesbaar en onvolledig. Deze 'verspreidingslocaties' (dus de plekken waar de bagger heengebracht zal gaan worden) liggen deels in een Natura 2000-gebied, deels in een gebied wat met zekerheid in de toekomst aangewezen zal gaan worden als Natura 2000-gebied. De namen van de locaties (P1 t/m P6) zijn onleesbaar en de voor diverse kwalificerende vogelsoorten belangrijke gebieden als Rottumerplaat, Rottumeroog en het Zuiderduin (allen in de nabijheid van diverse 'verspreidingslocaties'), staan niet op deze kaart aangegeven.

De Fint (een soort vis) is een kwalificerende soort voor zowel het Natura 2000-gebied de Waddenzee (PB, pagina 96) als voor het Natura 2000-gebied Noordzeekustzone (PB, pagina 88). De Fint heeft een 'zeer ongunstige' Landelijke Staat van Instandhouding (LSI) en de Relatieve Bijdrage voor Nederland (RBN) van het Natura 2000-gebied de Waddenzee is 'groot'. Als instandhoudingsdoelstelling voor het Natura 2000-gebied de Waddenzee is geformuleerd: 'behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied voor uitbreiding van de populatie'. Net zoals bij de Bontbekplevier (zie eerder) is iedere (dus >0%) achteruitgang in omvang en kwaliteit van het leefgebied als gevolg van plannen en projecten een significant negatief effect voor de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied de Waddenzee.

De PB (pagina 53) stelt vast dat bij de Fint twee negatieve effecten zullen optreden: (1) een minimale verstoring door vertroebeling en (2) een minimale verstoring door geluid en trillingen. Daarbij komt (PB, pagina 74-75), dat er veel leemten in kennis zijn over (onder andere) de rol van het Eems-Dollard estuarium in de levenscyclus van de Fint en over de reactie van de Fint op de geplande werkzaamheden. Uitgaand van een 'worst-case scenario', kan dus lang niet worden uitgesloten dat de geplande baggeractiviteiten een significant negatief effect zullen hebben op het leefgebied van de Fint. De PB gaat hier volstrekt onvoldoende op in.

De PB gebruikt minimaal vier verschillende volgordes om de vogelsoorten te rangschikken. Dit is verwarrend en erg tijdrovend bij een onderlinge vergelijking.

(I). In tabel 6.18 (pagina 58) en bijlage 5 (compilatie vogeltellingen, pagina 117-119) staan de vogelsoorten op alfabetische volgorde gerangschikt.

(II). In bijlage 2 (pagina 83-109) staan de soorten gerangschikt naar de systematische volgorde, maar er zijn per afzonderlijk gebied aparte overzichten voor broedvogels en

voor niet-broedvogels. Eerst worden dus de broedvogels behandeld en pas dan de niet-broedvogels. Diverse soorten staan in beide lijsten, omdat ze als broedvogel en als niet-broedvogel kwalificeren.

(III). In tabel 3.9 (pagina 24-26) en in bijlage 6 (pagina 121-136) worden broedvogels en niet-broedvogels gezamenlijk besproken. De volgorde is grotendeels systematisch (deels dus niet), maar onderling verschillend.

De PB verwijst op pagina 27 naar bijlage 0. Deze bijlage is niet opgenomen in de PB.

Op de kaarten op pagina 28 en 29 van de PB (afbeelding 3.5 en 3.6) wordt het eiland Rottumeroog met de naam 'Rottumerplaat' aangeduid.

Op pagina 31 van de PB (onderste alinea) wordt aangegeven dat geen effecten worden verwacht op de beschermde natuurwaarden van het Natura 2000-gebied 'Duinen van Schiermonnikoog'. Dat is een juiste conclusie.

In dezelfde zin wordt gesteld dat het gebied 'Duinen van Schiermonnikoog' in de PB niet zal worden beschreven. Deze vaststelling is onjuist. De PB gaat ruim vier pagina's lang (pagina 83-87) uitgebreid in op de natuurwaarden (habitats en soorten) van het Natura-2000 gebied 'Duinen van Schiermonnikoog'.

Na de mededeling op pagina 36 van de PB dat 'in en rond de Eemshaven 28 soorten broedvogels voorkomen' en dat 'op het zuidelijk deel van Borkum 55 soorten broedvogels voorkomen' wordt het hoofdstukje over 'Broedvogels' besloten met de zin: 'In de nabijheid van de vaarroute tussen Eemshaven en de verspreidingslocaties komen geen gebieden voor waar vogels broeden, anders dan de gebieden die in het voorafgaande al zijn beschreven.' Deze zin is onjuist.

Op het kunstmatig eiland op de Hond, op Rottumeroog (inclusief het Zuiderduin) en op Rottumerplaat komen diverse kwalificerende soorten broedvogels voor van het Natura-2000 gebied de Waddenzee die gebruik maken van het Eemshaventerrein en van de vaargeul tussen de Eemshaven en de Noordzee. Zie eerder voor een toelichting.

Op pagina 37 (laatste alinea) wordt ten onrechte de indruk gewekt ('een compleet overzicht van aantallen waargenomen vogels') dat het Consulmij rapport een juist, actueel en compleet beeld schetst van het voorkomen van niet-broedvogels op en rond het Eemshavengebied. Zie eerder voor een uitgebreide toelichting van het één en ander.

Op pagina 38 (eerste alinea, 'Ruiplaatsen') wordt niet vermeld dat ook meeuwen (met name Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Stormmeeuw) en sterns het Natura 2000-gebied de Waddenzee (en ook de omgeving van de Eemshaven) als ruigebied gebruiken. Deze soorten ruien in de nazomer slagpennen en andere veren in de Waddenzee.

Verder is van belang dat alle eenden en ganzen in de nazomer hun slagpennen simultaan ruien, waardoor ze ongeveer een maand lang niet kunnen vliegen. Alle steltlopers, meeuwen en sterns verwisselen tijdens de slagpenrui hun slagpennen geleidelijk, waardoor ze het vliegvermogen behouden. Steltlopers, meeuwen en sterns kunnen tijdens de slagpenrui dus gewoon heen en weer vliegen tussen de rustgebieden (veelal hoogwatervluchtplaatsen) en de voedselgebieden. De PB wekt in deze alinea sterk de indruk dat dit verschil niet wordt onderkend.

Het is zeer de vraag of bodemdaling en zeespiegelstijging 'slechts beperkte, niet te kwantificeren, veranderingen' teweeg zullen brengen bij de natuurwaarden van het Natura 2000 gebied de Waddenzee (pagina 38, tweede alinea).

Op pagina 41 wordt verwezen naar tabel 5.9. Deze tabel is niet in de PB opgenomen. Vermoedelijk wordt tabel 5.10 bedoeld.

Op pagina 51 (derde alinea, eerste zin) wordt ten onrechte de suggestie gewekt dat de termen 'ecosysteem' en 'voedselweb' synoniemen van elkaar zijn.

Het kaartje op pagina 57 (afbeelding 6.9) verzuimt te vermelden dat de omgeving van de buitendijkse koelwaterinlaat en -uitlaat van beide Eemscentrales gebruikt wordt als voedselgebied door onder andere honderden meeuwen (veelal Zilvermeeuw, praktisch het hele jaar), tientallen Aalscholvers en vele honderden sterns (hoofdzakelijk Visdief in juli / augustus/ september). Het gebied wordt ook frequent (vele maanden per jaar) gebruikt als rustplaats voor onder andere een honderdtal Scholeksters en honderden meeuwen (hoofdzakelijk Zilvermeeuw). Gedurende de zomermaanden rusten er dagelijks tot enkele honderden Aalscholvers; veelal broedvogels van het kunstmatig eiland op de Hond. Deze informatie is niet terug te vinden in de PB en ook niet in het Consulmij rapport, laat staan dat er bij het beschrijven van de effecten rekening mee is gehouden.

Op pagina 57 (derde alinea) staat de uitspraak: 'Het havenbekken zal tijdens de werkzaamheden zodanig verstoord zijn dat het niet als foerageergebied gebruikt zal worden.' Deze uitspraak strookt niet met de werkelijkheid. Soorten als Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Kleine Mantelmeeuw kunnen prima voedsel zoeken in havengebieden en daarbuiten waar veel schepen heen en weer varen en waar een groot scala aan werkzaamheden wordt uitgevoerd. Diverse activiteiten van boten, vooral vaarbewegingen, zorgen er vaak zelfs voor dat vissen en andere zeediertjes gemakkelijker beschikbaar zijn als voedsel voor deze groepen vogels. Hierdoor trekken dergelijke activiteiten vaak juist meeuwen aan. Ook sterns kunnen prima voedsel zoeken in havens waar allerlei activiteiten plaatsvinden.

Op pagina 61 wordt gesteld: 'Vanwege de grote afstand tot de activiteiten worden geen effecten verwacht op de beschermde waarden van de Dollard. De Dollard wordt dan ook niet verder besproken.' Beide zinnen zijn bezijden de waarheid.

In de eerste plaats wordt op pagina 43 van de PB vermeld dat vertroebeling kan optreden tot een afstand van 40 km. Het centrum van de Dollard ligt hemelsbreed op een afstand van een kleine 30 km van het centrum van de Eemshaven, flink minder dan 40 km.

In de tweede plaats komt uit het in de literatuurlijst van de PB vermelde Imares rapport 'Zeezoogdieren in de Eems, cumulatieve effecten van de activiteiten rond de ontwikkeling van de Eemshaven' duidelijk naar voren dat (mogelijk sterke) negatieve effecten op het voorkomen van de Gewone Zeehond in de Dollard lang niet zijn uit te sluiten.

In de derde plaats worden de natuurwaarden van het Nederlandse deel van de Dollard besproken op pagina 113 van de PB en staat op pagina 111 van de PB aanvullende informatie over de beschermde natuurwaarden van het Duitse deel van de Dollard.

Op pagina 71 (eerste alinea) wordt verwezen naar 'bijlage Error! Reference source not found.' Er kan niet worden nagegaan welke bijlage wordt bedoeld.

Groningen, 28 december 2007